

Hållbara kommuner har barnets perspektiv

Majblommans rapport
om barns villkor i Sverige 2016

Majblomman
Alla barns blomma

Innehåll

Inledning: Barnperspektivet ger hållbara kommuner	3
Metod och syfte	4
Kommunrapporten i korthet.....	5
Årets MajKommun: Kalmar.....	6
Strategiska åtgärder/planer mot barnfattigdom	9
Utbildning av personal	9
Avgifter i skolan och förskolan	10
Barns villkor på fritiden	12
Fritidshem, förskola, "nattis"	12
Fritidsaktiviteter	14
Kulturskola	14
Kommunikationer	15
Barns villkor på skolloven	16
Barns villkor på jullovet.....	19
Digitala verktyg och nätverk	21
Majblommans konkreta råd till kommuner som vill mildra effekten av ekonomisk utsatthet och inkludera alla barn i skolan och på fritiden	23
Majblommans roll för barn i hela landet	24
Bilagor och referenser.....	25

Omslagsfoto: Anna Sigvardsson Högborg

Inledning:

Barnets perspektiv ger hållbara kommuner

Alla barn har rätt till goda villkor i skolan och på fritiden. Det framgår av skollagen och socialtjänstlagen liksom av Bankkonventionen som snart blir en del av svensk lagstiftning. Konkret innebär det bland annat att alla barn ska erbjudas en helt kostnadsfri skola. Det betyder också att alla barn har rätt till förskola och fritidshem utifrån sina individuella behov, till och med 13 års ålder.

Majblommans kommunrapport är en årlig värdemätare på hur det svenska samhället tar till vara barns rättigheter i skolan och på fritiden. Den kompletterar alla de enskilda ansökningar om bidrag som strömmar in till våra lokalföreningar. Rapporten ger oss ett helikopterperspektiv på kommunernas insatser, medan ansökningarna blyxtbelyser vardagen för enskilda barn. Helheten berättar hur det är att vara mycket ung och leva i ekonomisk utsatthet, just nu.

Att satsa tid och resurser på alla barns rättigheter är och förblir en investering i framtiden, och varje år delar Majblomman ut titeln Årets MajKommun. 2016 gratulerar vi Kalmar, där man sedan flera år arbetar mot bakgrund av en brett politiskt förankrad handlingsplan, med utbildning och med särskilda satsningar för goda villkor på sommarlovet. Jämte sommarlovet är avgifter i skolan en av Majblommans prioriterade frågor. Även på detta område strävar Kalmars kommun målmedvetet för att säkerställa alla barns rättigheter enligt skollagen.

Liksom i förra årets rapport återkommer vi till betydelsen av att kommuner antar och arbetar med särskilda handlingsplaner för att motverka effekterna av barnfattigdom och skapa en hållbar, inkluderande miljö för alla barn i skolan så väl som på fritiden. Andelen som arbetar strategiskt med handlingsplaner är konstant låg, vilket ytterst drabbar barn i familjer utan ekonomiska och sociala resurser. Vi betonar också betydelsen av utbildning och diskussion, inte bara bland pedagogisk personal, skolledare och tjänstemän utan också bland politiker. Vi menar att beslutet måste tas på högsta politiska nivå för att sända tydliga signaler och ge utrymme i budgeten för förvaltningarna.

Med detta dokument vill Majblomman inte bara beskriva barns villkor i Sverige, utan också framhålla vad som fungerar väl och påtala vad som måste bli bättre. Vi exponerar dock inte enskilda kommuner som fallerar. Tvärtom tror vi på det goda exemplets makt. De kommuner som prioriterar barns rättigheter gör oslagbara sociala investeringar för framtiden. Att låta barnperspektivet vara med i en organisation på kort och lång sikt är att bedriva genuint hållbarhetsarbete.

251 kommuner har i år bidragit till vår enkät. Varje svar är viktigt, och bidrar till att förbättra barns villkor i Sverige över tid. Det tackar vi för, å alla barns vägnar.

Lena Holm

Generalsekreterare, Majblommans Riksförbund

Metod och syfte

Majblommans årliga kartläggning av barns villkor i skolan och på fritiden bygger på en digital enkät som skickas med e-post till alla kommuner i Sverige.

Frågorna berör barns förutsättningar inom sektorerna utbildning, socialtjänst samt kultur och fritid. Därför är rapporten indelad i tre kapitel. De berörda förvaltningarna svarar bara på det avsnitt i enkäten som är relevant för dem. Om samma fråga råkar besvaras motstridigt av två förvaltningar ger Majblomman svaret från sakägande förvaltning företräde.

Svaren i enkäten har systematiserats och sammanställts av webundersökningsföretaget Alstra. Ur en rådatafil har statistiken systematiserats och tydliggjorts genom illustrationer. Materialet ger en helhetsbild, och hjälper Majblommans att identifiera goda exempel bland kommunerna.

Efter att ha granskat alla svar kontakter Majblomman ett mindre antal kommuner som, av enkätsvaren att döma, tillgodoser barns rättigheter på ett föredömligt sätt. Efter intervjuer med kommunföreträdare utser Majblomman vid en sammantagen bedömning Årets MajKommun. Den kommun som får utmärkelsen följer relevanta regelverk och arbetar föredömligt och konkret med barnperspektivet akademiskt och praktiskt. Besluten om inkludering av alla barn är tagna på högsta politiska nivå.

251 kommuner och stadsdelar¹ har svarat på Majblommans enkät 2016. Alla har inte svarat på samtliga frågor. De procenttal som anges i rapporten har beräknats i förhållande till det totala antalet svar på respektive fråga.

Majblommans kommunrapport och utmärkelsen Årets MajKommun syftar till:

- att belysa barns villkor i svenska kommuner.
- att följa upp kommuners arbete ur barnets perspektiv över tid.
- att framhålla det goda exemplet.
- att peka på typiska problem.
- att synliggöra och höja statusen på barns rättigheter i den aktuella debatten.
- att samla kunskap om barns villkor som kommuner kan ha användning av.

Denna rapport inleds med en presentation av hur man arbetar i Kalmar, som får utmärkelsen MajKommun 2016. Därefter redovisas enkätsvaren. Vi inleder med en genomgång av betydelsen av handlingsplaner och utbildning. Därefter följer en sammanställning av svar gällande skola, kultur och fritid samt socialtjänst. Rapporten listar avslutningsvis Majblommans handfasta råd till kommuner som vill inkludera alla barn och motverka effekterna av barnfattigdom.

Över tid är Majblommans ambition att samtliga kommuner ska välja att ge barnets perspektiv prioritet på alla nivåer, i teori och praktik. Med andra ord vill vi att varenda ort i hela landet ska optimera barns villkor, och kunna tävla om titeln Årets MajKommun.

¹ Av de 251 svarande kommunerna utgörs några av stadsdelar i våra tre största städer, där skola, kultur och fritid styrs lokalt. Nio stadsdelar i Göteborg har svarat på enkäten, liksom sju stadsdelar i Stockholm och en stadsdel i Malmö.

Kommunrapporten i korthet

Ett urval av svar som återfinns i rapporten, här sorterat efter förvaltning.

KOMMUNLEDNING

6 procent uppger att de har en **plan för bekämpning av barnfattigdom** som de arbetar efter, 7 procent uppger att de håller på att ta fram en plan. *Sid 9.*

11 procent svarar ja på frågan om de **utbildar sin personal** om villkoren för barn som lever i en ekonomiskt utsatt familj. *Sid 10.*

1 procent uppger att **ansvaret för barn under de 16 veckor som skolan är stängd** diskuteras i kommunfullmäktige, 8 procent svarar att denna diskussion förs i kommunstyrelsen. *Sid 16.*

UTBILDNING; barnomsorg, grundskola, fritidshem

48 procent uppger att kommunen **definierat den "obetydliga avgift"** som skollagen medger till 0 kronor, vilket innebär att skolan ska vara helt kostnadsfri i dessa kommuner. *Sid 11.*

32 procent har en policy för **matsäck** vid utflykter som innebär att skolan alltid står för matsäck. *Sid 11.*

29 procent har en policy för **fruktstund** som säger att när skolan har fruktstund, står skolan för kostnaden. *Sid 12.*

7 procent erbjuder barn i grundskolan att åka **gratis med kollektivtrafiken** utan begränsningar. *Sid 15.*

16 procent av kommunerna svarar att de håller fritidshem och förskola **öppna under sommarlovet** i lika hög grad som under resten av året. *Sid 17.*

48 procent uppger att elever i grundskolan förses med **digitala hjälpmedel**, som datorer eller surfplattor och att dessa får tas med hem.

KULTUR OCH FRITID

7 procent erbjuder barn kostnadsfri **kultur-/musikskola**. *Sid 14.*

38 procent erbjuder barn kostnadsfria fritidsaktiviteter löpande. *Sid 14.*

66 procent arrangerar kollo, lägerplatser eller andra sommarlovsaktiviteter och av dessa kommuner uppger 32 procent att de är kostnadsfria för alla barn. *Sid 17.*

SOCIALTJÄNST

16 procent ger **extra försörjningsstöd** till barnfamiljer inför sommarlovet. *Sid 18.*

27 procent ger **extra försörjningsstöd** till barnfamiljer inför jul eller motsvarande högtid. *Sid 19.*

23 procent ger **bidrag till både dator och internetabonnemang** till barnfamiljer med försörjningsstöd. *Sid 22.*

Årets MajKommun: Kalmar

Den kommun som får utmärkelsen Årets MajKommun följer relevanta regelverk och arbetar föredömligt och konkret med barnperspektivet akademiskt och praktiskt. Beslut om inkludering av alla barn fattas och eller förankras på högsta politiska nivå.

2016 väljer Majblomman att utse Kalmar till MajKommun, alltså årets mest barnvänliga kommun.

ISO-certifikat och politisk samsyn grundläggande

Kalmars kommun är ISO-certifierad,² och har antagit en plan mot barnfattigdom som systematiskt tar itu med de områden som Majblomman identifierat som betydelsefulla. Detta har gjorts efter en remissrunda i alla förvaltningar och beslut i fullmäktige 2014. Att det finns en bred politisk och byråkratisk förankring är mycket viktigt för att ge tyngd åt arbetet för barns rättigheter.

Kunskap, engagemang och kunskap hos nyckelpersoner

Barn- och ungdomsförvaltningen är drivande i arbetet, och utgår från övergripande riktlinjer som gör det möjligt för beslutsfattare, skolledare och pedagogisk personal att agera för barns bästa i vardagen. Sedan 2014 har kommunen en tjänsteman på skolförvaltningen som tillsammans med en ungdomssamordnare på kulturförvaltningen systematiskt arbetar för att planens föresatser och mål förverkligas. Majblomman bedömer att de övergripande riktlinjer som finns fungerar tack vare att ansvariga tjänstemän följer upp riktlinjerna och kunskapsnivån.

All pedagogisk personal och berörda chefer i Kalmars kommun har sedan 2014 deltagit i utbildning om Barnkonventionen. När denna rapport skrivs har man genomgått en grundkurs. En fortsättning planeras. Ett fördjupningsmaterial är utarbetat för fortsatt arbete i förskola och skola.

Kommunen förordar ett brett barnperspektiv inom skolan som verksamhet, och skolsköterskorna har ringats in som nyckelpersoner. Detta då kåren har hög sekretess, ofta är väl informerad om familjens psykosociala situation och har möjlighet att skapa nätverk för barnen.

Skol- respektive fritidsförvaltningen i Kalmar har format en **panel** enbart bestående av barn. Panelen har varit verksam i tre år, anses ha expertkunskaper och är tillgänglig för tjänstemännen. Barnpanelen har till exempel involverats i kommunens planer för en ny simhall, efter inbjudan av Samhällsbyggnadskontoret.

Konkreta exempel med förankring i Kalmar kommuns handlingsplan mot barnfattigdom

För att inte belasta barnfamiljer med kostnader för utrustning på idrottslektioner och friluftsdagar har Kalmars kommun infört en så kallad lånepool. Tanken är att alla elever ska ha tillgång till exempelvis skridskor, cyklar och hjälmar så att skolutflykter och idrottslektioner inte blir till ett problem för barn i familjer som inte har några ekonomiska marginaler. Lånepoolen byggs upp lokalt på varje skola, och kan därför vara av varierande utformning. Genom institutionen undviker skolorna att belasta barnfamiljer ekonomiskt med indirekta kostnader.

Kalmar har ingen enskild riktlinje vad gäller matsäck. En generell policy mot kostnader i skolan återfinns i dokumentet. Instruktionen överensstämmer med skollagens lydelse och skolinspektionens uttalanden. Tanken med riktlinjen är exempelvis att eleverna inte ska behöva ta med sig egen lunch de dagar då de ska på skolresa eller friluftsdag. Samtidigt skriver man att så kallade obetydliga avgifter kan få förekomma vid enstaka tillfällen, men att föräldrar endast frivilligt kan uppmanas att täcka dessa kostnader. Elevernas deltagande får inte vara avhängigt hur mycket eller litet pengar deras föräldrar bidragit med.

Barn- och ungdomsnämnden i Kalmar har i skrivande stund en enkät om "skolan är avgiftsfri" på remiss till rektorerna. Man vill kartlägga om skolledare tycker att skolan är avgiftsfri. Ett exempel är medhavd frukt till skolan, vilket de facto utgör en kostnad även om den är låg per dag.

² ISO-certifiering bygger på ett antal principer för kvalitetssäkring av organisationer världen över.

Läxhjälp i form av "fokustid" finns på alla skolor. Här erbjuds alla elever stöd av lärare i skoluppgifter och/eller läxhjälp. På fokustiden finns digitala hjälpmedel till hjälp. Fokustid stärker möjligheten att skapa likvärdighet för alla barn.

Lovskola erbjuds de elever som inte nått målen och där får de möjlighet att förbättra sina betyg.

Skolnämnden i Kalmar har i skrivande stund en enkät om fruktstund på remiss till rektorerna. Man vill kartlägga hur skolledare ser på medhavd frukt varje dag, vilket de facto utgör en kostnad även om den är låg per dag.

Kalmars kommun har ingen generell instruktion vad gäller digitala hjälpmedel för hemlån. Vissa skolor lånar ut läsplatser och datorer i vissa årskurser. Barn- och ungdomsförvaltningen följer forskningen i Örebro kommun runt "En till en dator" för att hålla sig à jour med utvecklingen. Att Kalmar inte har någon allmän regel beror på att man inte anser sig ha belägg för att it-verktyg för hemmabruk är bästa sättet för eleverna att nå målen. Digitala hjälpmedel finns för utlåning på plats på alla skolor. Händer något med utrustningen så tar man skolans försäkring i anspråk. Kommunen har ambitionen att genomföra en utredning kring förutsättningarna och konsekvenserna av att erbjuda alla grundskoleelever lånedator.

Kalmar erbjuder frukost på skoltid till alla barn som har behov av att detta på skoltid, även om de inte är inskrivna på fritidshem. Det är formellt sett inte utbildningsförvaltningens ansvar, men man gör det ändå eftersom det bedöms vara en viktig investering i vardagen. Insatsen görs med stor hänsyn till alla barns integritet, så att ingen ska känna sig utpekad.

Kommunen erbjuder kostnadsfria skolkort på skolbussar för barn som bor på längre avstånd från skolan. Dock är busskortet begränsade till två resor per dag. På vissa orter finns så kallat upgraderade busskort för högstadiееlever, som på så vis har möjlighet att delta i aktiviteter utanför hemorten.

När det gäller kommunikationer ser Majblomman ett utrymme för förbättring i Kalmar. Att barn har rörelsefrihet även på sin fritid är grundläggande, att erbjuda resor på befintliga linjer är de facto ingen extra kostnad.

Flera orter i Kalmars kommun erbjuder barn mellan 1 och 12 år omsorg på obekvämt arbetstid. Man skriver i handlingsplanen att man ska undersöka en utökning av verksamheten.

Sommarlovs-satsning

Kalmars kommun har sökt och fått det riktade statsbidraget för sommarlovssatsningar, och radar upp goda initiativ som hjälpt barn och unga till en meningsfull ledighet till låg eller ingen kostnad.

Under sommaren 2016 hade alla simhallar gratis inträde, och man erbjöd gratis simundervisning. Behovet identifierades genom att simlärare observerade barnen i simhallen, varpå de som saknade tillräckliga kunskaper bjöds in till en grundkurs. Ingen kostnad togs ut, och det har visat sig att barn som inte är simkunniga är benägna att tacka ja när det är gratis.

Biblioteksbussen i Kalmar har under sommarlovet besökt ytterområdena och två asylboenden två gånger i veckan. Utlåningen kompletterades med aktiviteter, som teaterupplevelser och pyssel.

Kommunen har erbjudit "prova på-praktik" för unga gymnasieelever som inte har haft något sommarjobb förut.

Kalmar har prioriterat utsatta områden med ett mobilt "Summercamp Junior" för sommarlediga barn. Verksamheten 2016 var igång i 63 sommarlovsdagar och innehöll 117 programpunkter. Man vinnlade sig om att ta sig till de yngre barnen, eftersom de har svårt att resa på egen hand.

För de äldre barnen har ordnats ett läger på en och samma plats, med trubadurer, tårtbakning, pyssel och annat kul. Inga avgifter togs ut. Det är viktigt med gratis kommunikationer.

Kalmar Beach Sports Camp bestod av gratis strandaktiviteter och mat. Man erbjöd kostnadsfria bussar till stranden.

Det kommunala lägret på *Gätterö* är en lägerskola med eldstäder, mulltoa och en länga med tak där man kan sova över. Till *Gätterö* gick gratis bussar varje dag, och gratis båtar till själva ön. På ön finns utrustning, tält, fiskespön m m. allt går att låna. Barnen bekostar matsäck.

Övrig kultur

I Kalmar erbjuder man evenemang i ungdomshuset UNIK, där det finns dans- och musiksalar och ateljéer dit barn och unga får komma utan kostnad. Där finns möjlighet att lära sig spela musik, dansa och skapa, utan kostnad.

Vid Valborg ordnas turneringen "Fullt ös". Kostnaden är 20 kronor eller en arbetsinsats, och evenemanget drar upp till 1.500 deltagare varje år. Projektet motverkar oroligheter och skapar gemenskap.

Socialtjänsten i Kalmar och dess insatser för barn

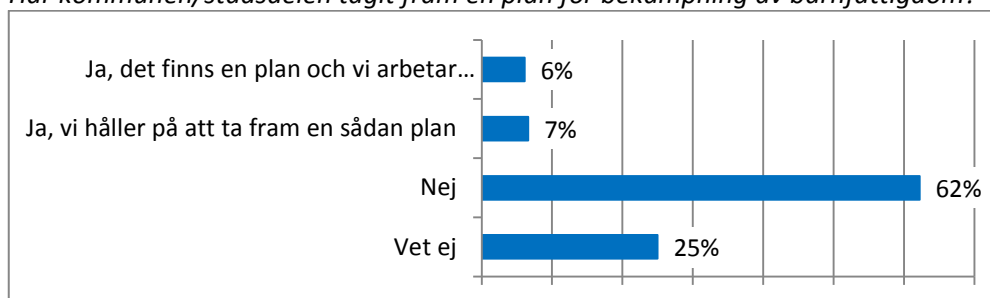
Kommunen har riktlinjer för socialtjänsten, där det bland annat framgår att man ska uppmärksamma barns behov och situation med tydlig koppling till den ekonomiska situationen. Man slår också fast att handläggare särskilt ska beakta barns behov inom viktiga områden som fritidsaktiviteter, skolaktiviteter och ungdomars ferieinkomster. Vidare konstaterar man att barns behov av dator och uppkoppling ska beaktas vid biståndsprövning.

Strategiska åtgärder/planer mot barnfattigdom

En grundförutsättning för att med framgång motverka utanförskap och utsatthet bland barn är politisk beslutsamhet och strategiskt handlande. En gedigen handlingsplan för inkludering mot barnfattigdom är avgörande för hur våra kommuner lyckas ta till vara barns rättigheter i skolan och på fritiden. Majblomman kan konstatera att kommuner som har gedigna handlingsplaner tenderar att jobba i enlighet med skollagen och Barnkonventionen i högre grad än kommuner som saknar sådana planer. Vi kan också se att kommuner med handlingsplaner har högre svarspoäng i den enkät i som ligger till grund för denna rapport

Blygsamma 6 procent av de svarande kommunerna uppger att det finns en plan för bekämpning av barnfattigdom och att man arbetar efter den. Något fler, 7 procent, svarar att de håller på att ta fram en sådan plan. En majoritet om 62 procent uppger att det saknas en plan mot barnfattigdom i kommunen, och 25 procent svarar "vet inte".

Har kommunen/stadsdelen tagit fram en plan för bekämpning av barnfattigdom?

Den låga andelen är bekymmersam eftersom avsaknaden av strategier och mål i många kommuner drabbar barn som hade behövt stöd. Majblomman noterar att planer mot barnfattigdom tycks vara något som kommuner har lättare att tala om än att komma till skott med. Andelen som har en plan för att bekämpa barnfattigdom som man följer har varit påfallande liten under de år som Majblommans kommunenkät skickats ut.

Utbildning av personal

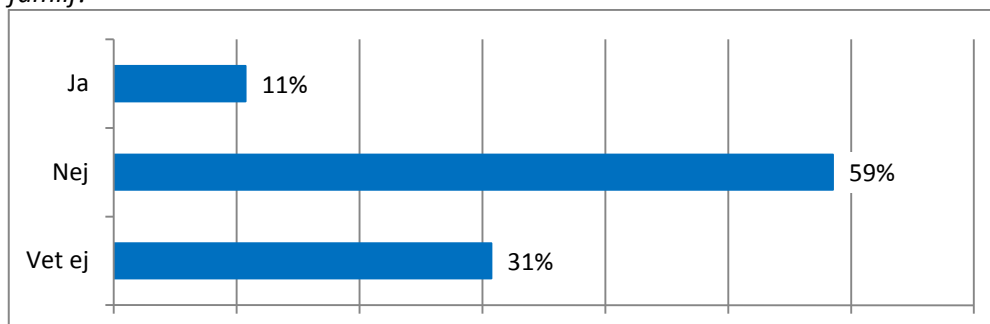
Det är avgörande att människor som arbetar direkt med barn eller fattar beslut som påverkar dem har kunskap om hur det är att vara barn i en familj med små marginaler. I Majblommans möten med beslutsfattare, skolledare och föräldrarepresentanter framgår ibland att riktlinjer och regler inte är en garanti för att barns rättigheter de facto tillgodoses. Om man på politisk nivå exempelvis har slagit fast att skolan alltid ska stå för utflyktslunch, betyder det inte att det faktiskt blir så i praktiken. Enskilda skolor eller lärare kanske missar informationen, föräldraföreningar kanske ber sina medlemmar skjuta till pengar, i all välmening. Konsekvensen blir att man tar ut en indirekt avgift för skollunch, och det drabbar främst barn i resurssvaga familjer.

Utbildning är en grundläggande åtgärd för att sprida kunskap. Det behövs insikt om allt från att alla barn inte gjort något kul att skriva lovupsats om, till att de faktiskt inte har råd en vinterjacka och vad sådant innebär för barnen som inte vågar berätta öppet om sin situation.

Majblomman återkommer till att information till och utbildning av all berörd personal är avgörande, om en kommun ska lyckas leva upp till sina stolta riktlinjer. Om anställda på alla nivåer och verksamheter vet vad som gäller och **förstår varför**, ökar chansen att man verkligen kan erbjuda barn en avgiftsfri skola, tillgång till kollektivtrafik och öppna fritidshem.

På frågan om skolpersonal i kommunen utbildas om villkoren för barn som lever i en ekonomiskt utsatt familj, svarar 11 procent ja. Den största delen, 59 procent, uppger att de inte utbildar sin personal. 31 procent svarar att de inte vet.

Utbildas skolpersonal i kommunen om villkoren för barn som lever i en ekonomiskt utsatt familj?

Avgifter i skolan och förskolan

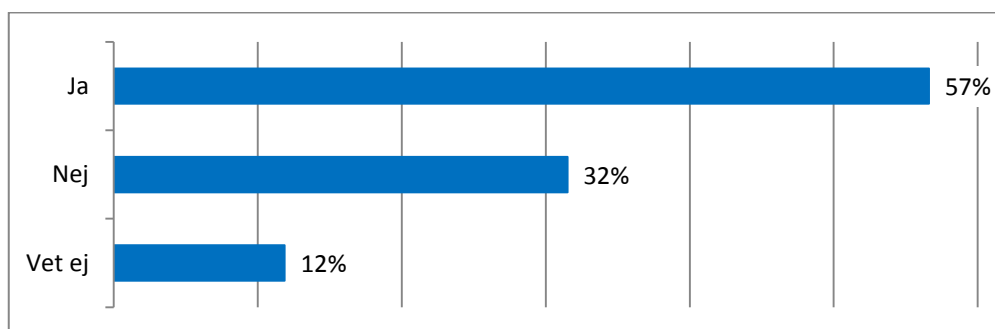
Riktlinjer mot kostnader

Den svenska skolan ska vara kompensatorisk. Det betyder kortfattat att alla barn ska ha samma möjligheter till utbildning. Mot denna bakgrund har skollagen utformats, och det är mycket viktigt att reglerna om exempelvis kostnadsfrihet följs. Försöker man kringgå dem kommer de barn som har det tuffast att drabbas hårdast.

En viktig fråga i Majblommans årliga enkät handlar om kommunernas hantering av kostnader i skolan. Utgångspunkten är att skolan ska vara fri från alla slags elevavgifter, men undantag tillåts vid enstaka tillfällen förutsatt att det handlar om så kallat obetydliga belopp. Insamlingar på frivillig väg är tillåtna, vilket innebär att beloppet ska vara valfritt.

57 procent av de svarande kommunerna har en policy för obetydliga kostnader. 32 procent av kommunerna har inte någon sådan policy, medan 12 procent svarar att de inte vet.

Har din kommun/stadsdel tagit fram en policy/riktlinje för obetydliga kostnader i skolan och övriga insamlingar i skolan för till exempel friluftsdagar, studieresor, utflykter anordnade av skolan?

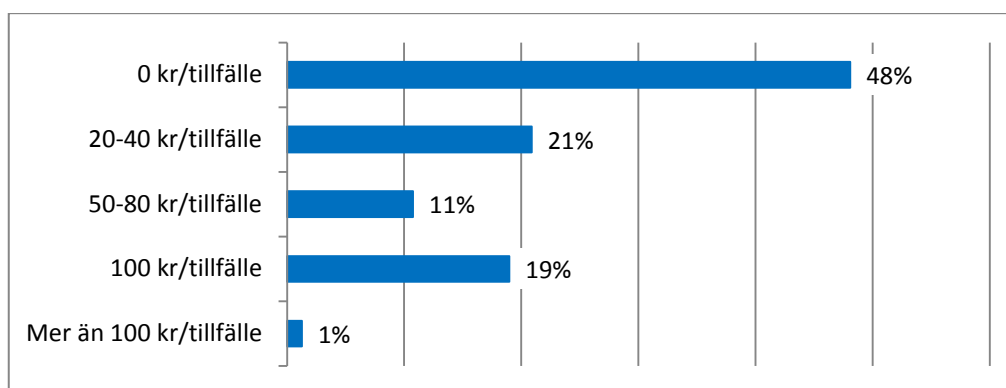
Obetydliga belopp

Vilket belopp som ska anses obetydligt definieras inte i skollagen, som ger utrymme för tolkning. När vi sammanställer årets enkät ser vi att en majoritet på 48 procent kommuner betraktar 0 kronor som obetydligt, vilket i praktiken betyder att man inte tar ut någon avgift ens i undantagsfall. 21 procent uppger att 20- 40 kronor anses obetydligt, medan 11 procent landar på mellan 50 och 80 kronor. 19 procent betraktar 100 kronor som obetydligt. Endast 1 procent betraktar belopp över 100 kronor per tillfälle som obetydligt.

Kommunernas svar kan jämföras med en enkät som Majblomman genomfört bland föräldrar 2013. 17 procent av föräldrarna i Majblommans enkät tycker att en obetydlig summa för dem är upp till 20 kronor.³ Vad man lägger i begreppet får antas ha samband med personliga ekonomiska förutsättningar. En tredjedel tycker gränsen går vid 50 kr och ytterligare en tredjedel tycker att gränsen går vid 100 kr. Det ger en bild av hur olika man uppfattar vad en obetydlig kostnad innebär.

Majblomman menar att obetydliga belopp ska vara lika med de summor som lägst anges i föräldraenkäten, för att alla ska uppfatta beloppet som just obetydligt.

Hur stor är den "obetydliga avgift" som kommunen/stadsdelen definierat?

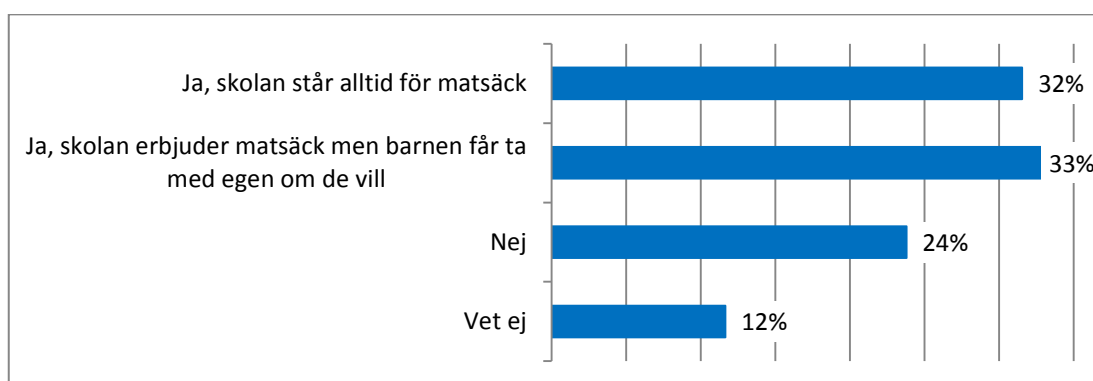

Matsäck

Att be skolbarn ta med hemlagad lunchmatsäck till utflykter är ett typiskt sätt för skolor att ta ut kostnader. För den som har gott om resurser är matsäckarna en trevlig tradition, men i familjer med pressad ekonomi måste man räkna på varenda krona. Att leverera medhavd lunch kostar på. Har familjen riktigt ont om resurser kan utflyktsmat till barnet ett par gånger i månaden förvandlas till en kännbar ekonomisk påfrestning under läsåret.

På frågan om kommunen har en specifik riktlinje eller policy för medhavd matsäck vid skolutflykter uppger 33 procent att skolan erbjuder matsäck, men att barnen får ta med eget om de vill. 32 procent svarar att skolan alltid står för matsäck. 24 procent svarar nej på frågan, medan 12 procent väljer svarsalternativet "vet ej".

Har din kommun/stadsdel någon specifik riktlinje/policy för medhavd matsäck vid skolutflykter?

³ Rapport 2013:30 "Ta med en rejäl matsäck och busspengar!" s. 6

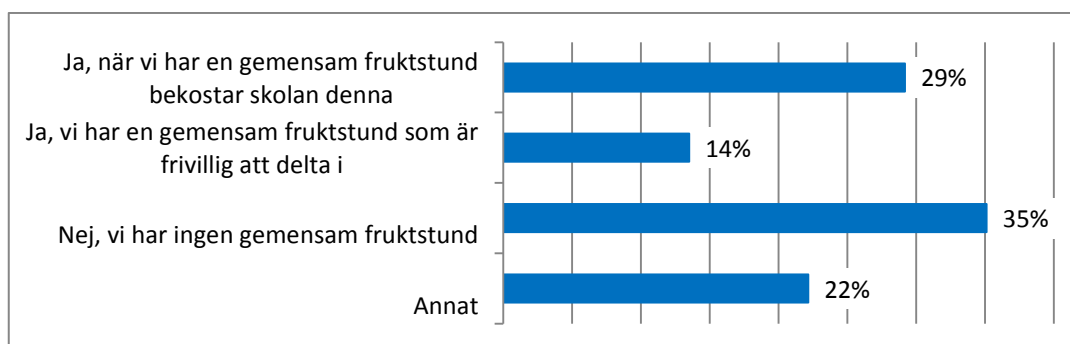
Fruktstund

Många skolor uppmanar sina elever att ha med en frukt att äta tillsammans med klasskompisarna, varje dag. En variant är att föräldrar betalar en summa för en fruktkorg så att barnen kan välja en frukt varje dag. Varje enskilt äpple eller päron går visserligen inte på mer än några kronor, men sett till ett helt läsår kostar ryggsäcksfrukten hundralappar. Det handlar alltså om en avgift, vilket rimmar illa med skollagens regler om avgifter.

På frågan om kommunen har riktlinjer för daglig frukt hemifrån svarar 35 procent att man inte har någon gemensam fruktstund. Sannolikt ser det olika ut på skolorna i dessa kommuner.

29 procent svarar att de har en policy som säger att om man har fruktstund bekostar skolan frukten. 14 procent svarar att de har en gemensam fruktstund men är frivillig att delta i. 22 procent svarar något annat.

Har din kommun/stadsdel någon specifik riktlinje/policy för medhavd frukt till en daglig "fruktstund" i skolan?

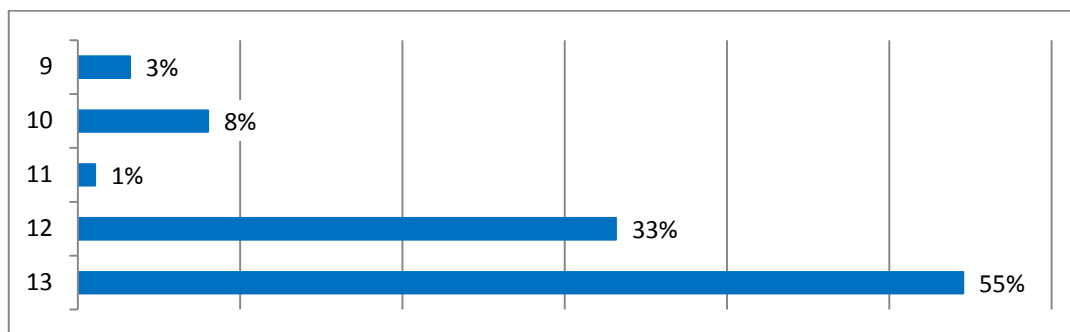
Barns villkor på fritiden

Majblommans vision är att alla barn ska kunna vara med i gemenskapen i skolan och på fritiden. Ingen ska behöva känna sig utanför för att det saknas pengar till träning, bio eller fika när skolan har stängt. Våra insatser går ut på att ge stöd till enskilda barn över hela landet, men också i att peka på det samhälleliga ansvar som finns.

Fritidshem, förskola, "nattis"

Enligt skollagen har alla barn rätt till omsorgsfull och pedagogisk verksamhet också efter skoldagens slut. Kommunerna ska erbjuda fritidshem utifrån varje barns behov, till och med 13 års ålder. Men det är inte alla kommuner som faktiskt upprätthåller denna övre gräns. En majoritet om 55 procent svarar att fritidshem erbjuds till 13 år, men 33 procent drar gränsen vid 12 år. 1 procent erbjuder fritidshem till och med 11 år och 8 procent drar gränsen vid 10 års ålder. I 3 procent av kommunerna dras åldersgränsen vid 9 år.

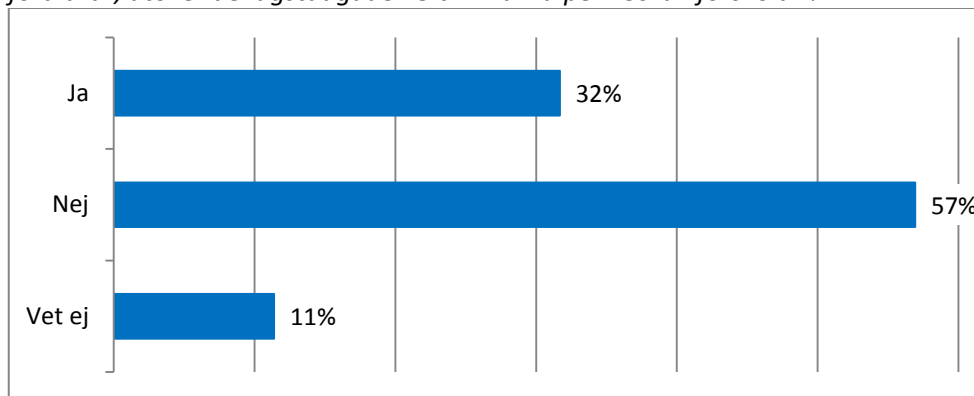
Till och med vilken ålder erbjuder kommunen/stadsdelen fritidshem?

Barnomsorg och fritidshem för barn till arbetslösa

Många kommuner nekar barn till arbetslösa att vara på förskola och fritidshem, utöver de 15 timmar per vecka som är lagstadgade. Majblommans erfarenhet är att barn till arbetslösa ofta har ett extra behov av den trygghet och stimulans som förskolan och fritidshem innebär. Att behöva lämna fritidshemmet när kompisarna är kvar kan vara problematiskt, särskilt om hemsituationen är svår. I vår enkät svarar 57 procent av kommunerna att de inte erbjuder barn till arbetslösa mer än 15 timmars förskola/fritidshem per vecka. 32 procent svarar jakande på frågan, och 11 procent "vet inte".

Erbjuder förskolor och fritidshem i kommunen/stadsdelen plats för barn till arbetslösa föräldrar, utöver de lagstadgade 15 timmarna per vecka i förskolan?

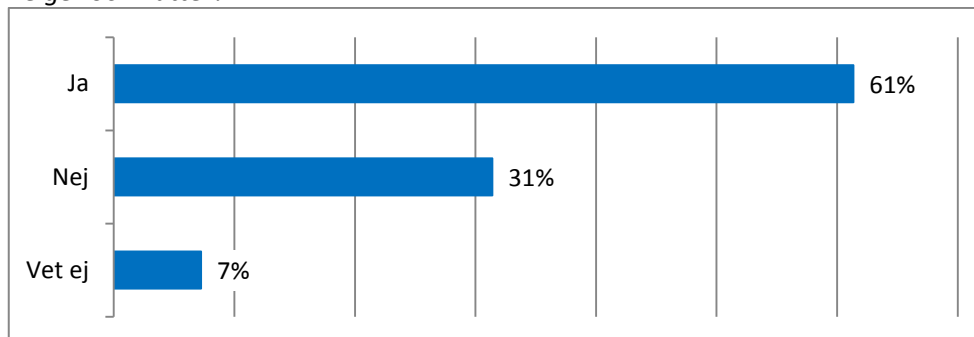

Omsorg på obekväm arbetstid

Många av de föräldrar som söker bidrag till sina barn hos Majblomman är ensamförsörjare med låg inkomst, och kanske osäkra arbetsvillkor. För dem är det särskilt tufft att få ihop vardagen såväl ekonomiskt som logistiskt. Egenföretagare är en annan grupp som i regel behöver jobba när andra är lediga och inte kan ta ledigt. Jobbar man som frilansare inom kultur, inom vården eller i butik så är obekväma arbetstider också regel. Alla dessa grupper och deras barn glöms lätt bort när kommuner planerar för omsorg.

Det är givetvis viktigt att alla barnfamiljer har tillgång till barnomsorg oavsett vad föräldrarna arbetar med. Majblomman frågar därför om kommunerna erbjuder "nattis", alltså barnomsorg på obekväm arbetstid. En majoritet om 61 procent svarar ja, 31 procent svarar nej, medan 7 procent uppger att de inte vet.

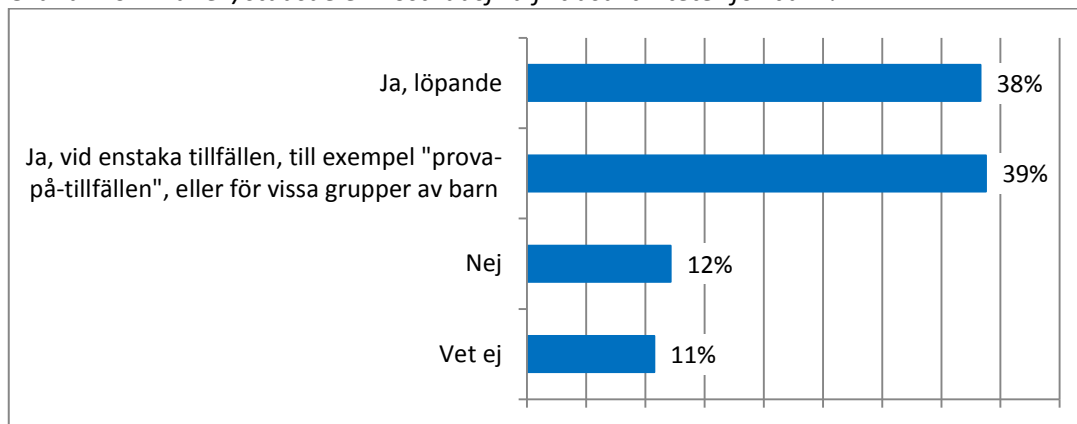
Erbjuder kommunen/stadsdelen barnomsorg även på obekväm arbetstid till exempel på helger och nätter?

Fritidsaktiviteter

Att kunna delta i social gemenskap och aktiviteter efter skolan är viktigt för barns hälsa och utveckling. I ansökningarna till Majblommans lokalföreningar finns många exempel på barn som inte har råd med sociala spontanaktiviteter, eller med organiserat deltagande i intresseföreningar och idrottsklubbar.

Ordnar kommunen/stadsdelen kostnadsfria fritidsaktiviteter för barn?

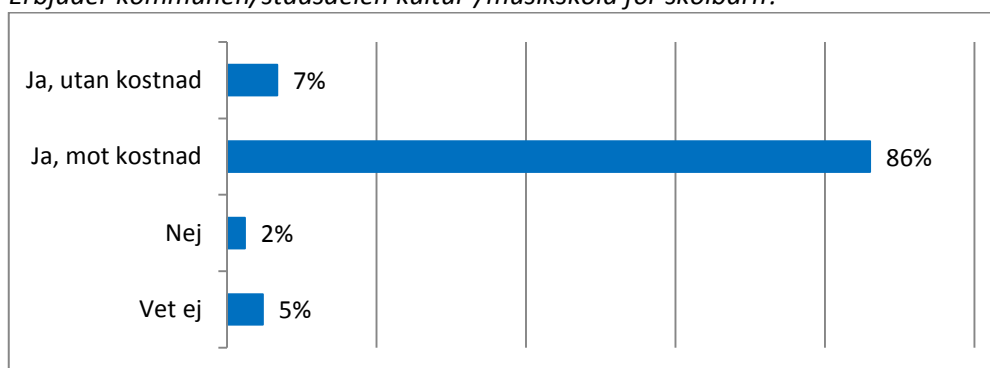

Kulturskola

Kommunerna kan erbjuda barn aktiviteter på olika sätt. En viktig svensk institution är kulturskolan, som i många år introducerat musik, konst och rörelse för barn. Många har tack vare kulturskolan fått med sig glädje och kunskap för resten av livet. Majblomman betraktar en kostnadsfri kulturskola som mycket viktig för barns välmående i stunden och utveckling på sikt.

På frågan om kommunen erbjuder kulturskola för skolbarn, svarar endast 7 procent att man gör så, utan kostnad. 86 procent svarar ja, men att kulturskolan kostar. Bara 2 procent har ingen kulturskola att erbjuda över huvud taget och 5 procent väljer svarsalternativet "vet ej".

Erbjuder kommunen/stadsdelen kultur-/musikskola för skolbarn?

En viktig fråga gällande musik-/kulturskolan är huruvida instrument och annan utrustning kostar pengar eller finns att låna. Att hyra eller köpa sin fiol eller gitarr kan bli ett problem för barn i resurssvaga familjer. Mot denna bakgrund har vi frågat kommunerna hur det ser ut vad gäller möjligheten att låna eller hyra gitarr.

28 procent av kommunerna låter barnen själva bekosta sin gitarr. 40 procent hyr ut gitarrer medan 15 procent lånar ut instrumentet. 17 procent uppger att de inte vet vad som gäller.

Finns det möjlighet för barnen att låna eller hyra gitarr i kulturskolan?

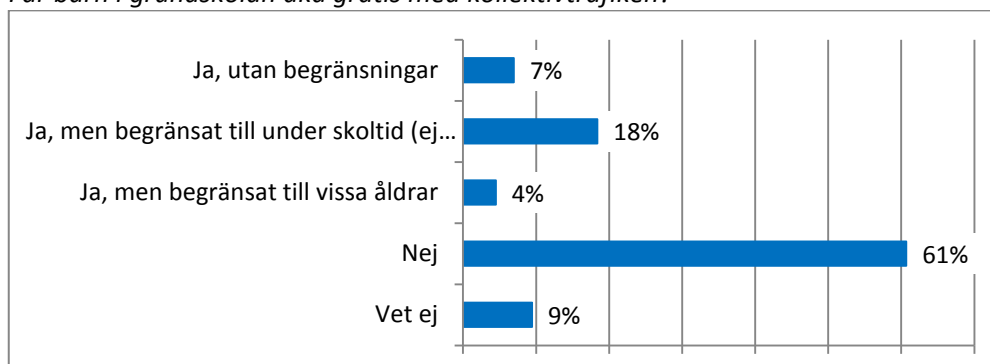
När vi frågar de kommuner som tar betalt för kulturskolan vad kostnaden för gitarrlektioner är per termin, varierar svaren mellan noll och 1.720 kronor. Medelvärdet för gitarrlektioner är 600 kronor per termin. Medianen är 600 kronor per termin.

Kommunikationer

Rörelsefrihet är viktigt för alla barn, men särskilt avgörande för den som växer upp med begränsade resurser. Att kunna ta tunnelbanan en station till en kompis eller ha råd med bussbiljetter till stranden kan innebära skillnaden mellan en trångbodd dag i lägenheten och en aktiv gemenskap på fritiden. Majblomman betraktar kostnadsfria resor för alla barn som en självklar social investering för alla kommuner som vill skapa goda förutsättningar för sina yngsta medborgare, och vi menar att det ska gälla obegränsat under hela året.

På frågan om barn i grundskolan får åka gratis i kollektivtrafiken svarar en majoritet om 61 procent nej. Endast 7 procent erbjuder kostnadsfria resor, utan begränsningar. 22 procent erbjuder i viss mån gratis kollektivtrafik, men villkorar med ålder och tid på dygnet.

Får barn i grundskolan åka gratis med kollektivtrafiken?

Barns villkor på skolloven

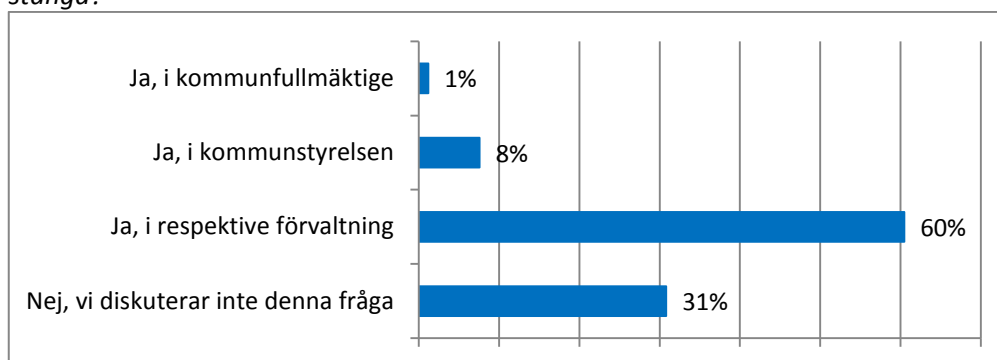
En särskild del av frågorna i enkäten gäller sommarlovet⁴ och andra längre lediga perioder, då vi ser att kommunernas insatser för barns välbefinnande och rättigheter är särskilt viktiga.

Det är viktigt att barns villkor tas på allvar och prioriteras på högsta politiska nivån. Finns medvetenhet och ambitioner bland beslutsfattare så förbättras förutsättningarna för att alla barn får en trygg miljö, även när skolan är stängd under sammanlagt 16 veckor. En betydelsefull framtidsinvestering.

När vi ställer frågan huruvida det pågår diskussioner om kommunens ansvar för barn under skolloven svarar 1 procent av kommunerna att detta görs i fullmäktige medan 8 procent svarar att diskussion förs i kommunstyrelsen. 60 procent svarar att frågan är aktuell på förvaltningsnivå medan 31 procent meddelar att den inte diskuteras.

Majblomman menar att problematiken måste diskuteras på högsta politiska nivå. Då sänds tydliga signaler om frågans allvar, och utrymme görs i budgeten för att nå alla barn.

Diskuteras vilket ansvar kommunen har för barnen under de 16 veckor som skolan är stängd?

Sommarfritids

Även om ingen kommun längre stänger fritidshem och förskola helt och hållet, så förekommer deltidstängningar och sammanslagningar, särskilt i samband med skollov. Att samhället bantar förskola och fritidshem under sommarlovet hade fungerat friktionsfritt om alla föräldrar kunde ta ledigt i tio veckor. Dessvärre har de mest utsatta familjerna, inte sällan ensamförsörjande, svårt att disponera tid och pengar för att täcka upp när kommunerna stänger igen på sommarlovet.

16 procent av kommunerna svarar att de håller fritidshem och förskola öppna precis som under resten av året. 77 procent uppger att de håller öppet, men stänger vissa enheter. I praktiken kan det handla om att man dirigerar om alla fritidsbarn till ett enda stadsdelsfritids under de aktuella månaderna. 7 procent svarar att de inte vet hur det står till med öppethållandena under sommarlovet.

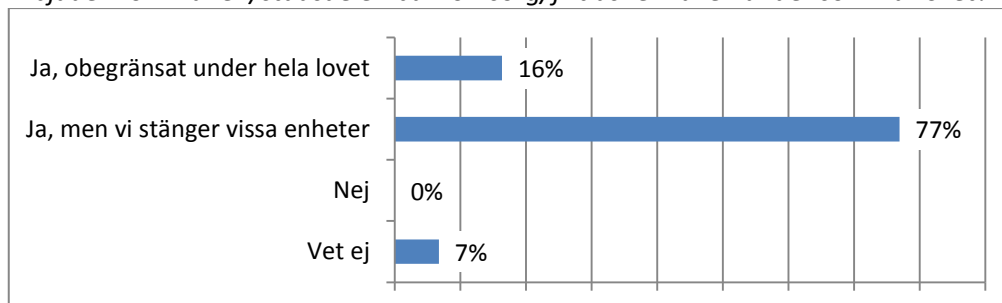
Man ska notera att ingen kommun uppger sig stänga helt, vilket är bra. Men ur det enskilda barnets perspektiv kan det vara problematiskt med nya barn och personal. För föräldrar med svaga sociala nätverk, besvärlig logistik och svag ekonomi kan sådana åtgärder innebära en mycket besvärlig tillvaro, och även oro för barnen som ska lära känna nya miljöer och människor.

Majblommans erfarenhet säger att föräldrar ogärna ställer krav på att barnomsorg och fritidshemmen ska hållas öppna under loven för att inte vara besvärliga. De böjer sig för personalens

⁴ Avsnittet om barns villkor på sommarlovet återfinns även i Majblommans skollovsrapport "Den besvärliga skollovsmatchen".

krav på att föräldrar i god tid ska meddela när barnet ska vara ledigt. Särskilt resurssvaga föräldrar upplever en stark press av dessa krav, och har svårigheter med att lägga upp ledigheten på ett bra sätt för barnen.

Erbjuder kommunen/stadsdelen barnomsorg/fritidshem även under sommarlovet?

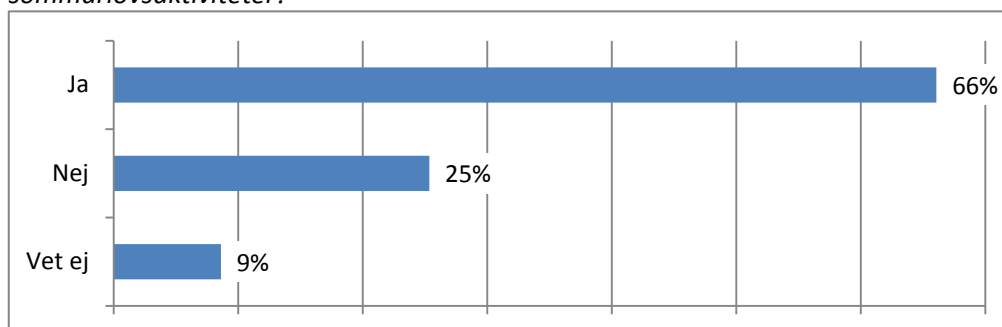

Sommarlovsprogram och kollo/läger i kommunal regi

Sommarkollo var länge en institution som vände sig till barn i socioekonomisk utsatthet. I dag ser det annorlunda ut. Många kommuner tillhandahåller kollo, dagläger och andra sommaraktiviteter, men kostnader gör ofta att inte alla barn har råd att vara med.

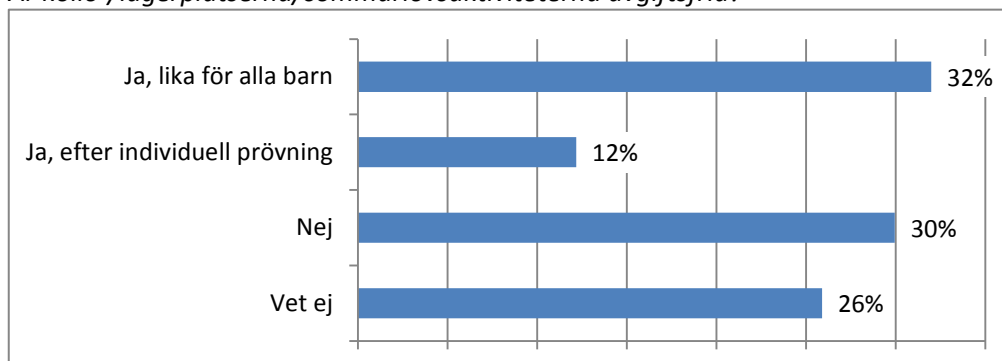
När vi frågar kommunerna svarar 66 procent att de förmedlar kollo/lägerplatser och andra sommarlovsaktiviteter. 25 procent svarar nej medan 9 procent "inte vet".

Arrangerar eller förmedlar kommunen kollo-/lägerplatser eller andra sommarlovsaktiviteter?

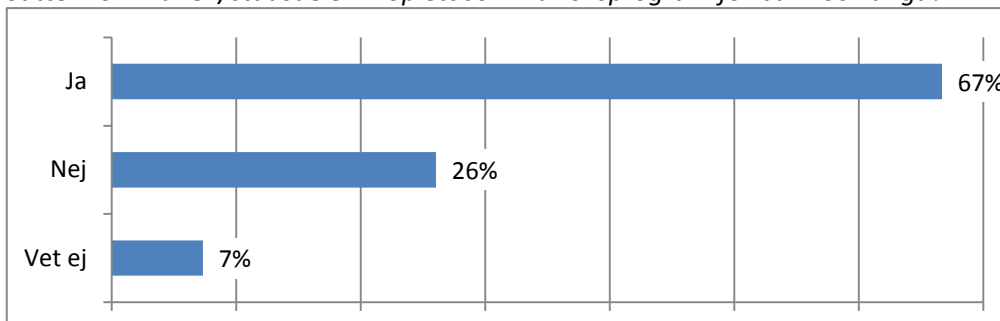
På frågan om kolloplatserna och aktiviteterna är avgiftsfria svarar 32 procent ja och att det är lika för alla barn. 12 procent svarar ja, men att avgiftsfrihet beviljas först efter individuell prövning. 30 procent svarar nej och 26 procent uppger att de inte vet.

Är kollo-/lägerplatserna/sommarlovsaktiviteterna avgiftsfria?

På frågan om kommunen sätter ihop ett sommarlovsprogram med aktiviteter svarar 67 procent ja och 26 procent svarar nej. 7 procent av kommunerna vet inte om de sätter ihop aktivitetsprogram för barn och unga.

Sätter kommunen/stadsdelen ihop ett sommarlovsprogram för barn och unga?

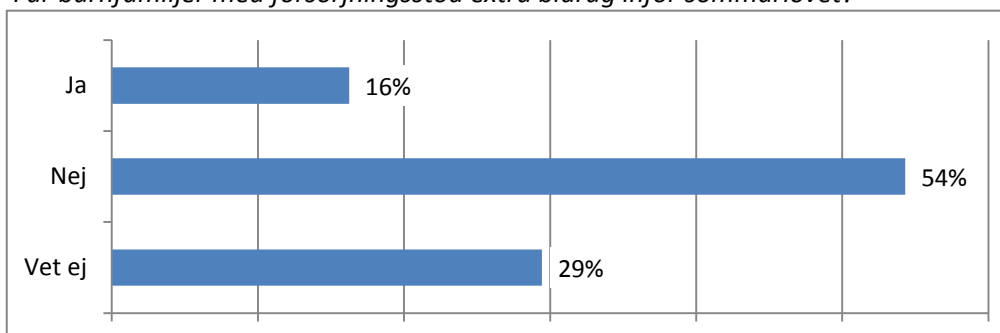

Socialtjänsten på sommarlovet

Alla kommuner tar inte fullt ansvar för att familjer med försörjningsstöd får ökade levnadsomkostnader när skolmaten försvinner och inte heller till barns rätt till aktiviteter när skolan är stängd. 16 procent har ett generellt påslag inför sommarlovet. Majoriteten om 54 procent har inget sådant påslag alls medan 29 procent svarar att de inte vet.

Det förekommer att kommuner ger extra försörjningsstöd till barnfamiljer inför sommarlovet, men först efter individuell prövning. Detta är anmärkningsvärt, med tanke på att levnadsomkostnaderna rimligen ökar för alla skolbarn på sommarlovet.

Får barnfamiljer med försörjningsstöd extra bidrag inför sommarlovet?

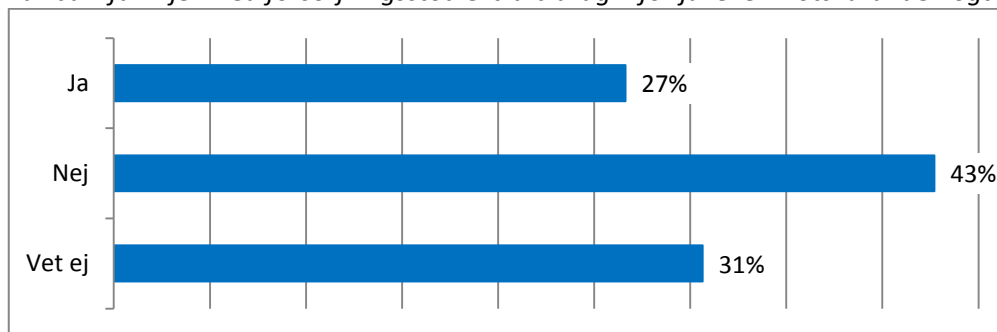

Barns villkor på jullovet

Inför julen tar Majblomman emot en stor mängd brev från föräldrar som vill ge sina barn en fin jul, med lite julmat och ett par julklappar. Behovet av en liten guldkant är enormt bland barn i ekonomisk utsatthet. Därtill saknar många barn den struktur och trygghet som skolan utgör i deras liv. Att kommuner samtidigt drar ner på omsorg och aktiviteter vid högtider kan vara mycket problematiskt för barn som lever på marginalen.

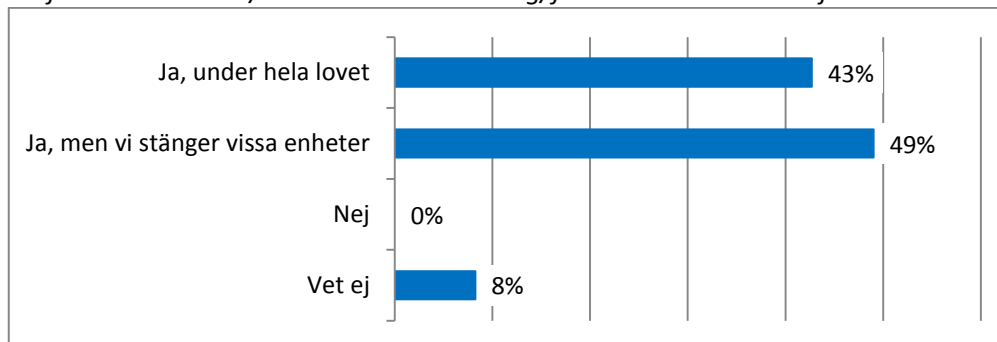
På frågan om barnfamiljer med försörjningsstöd får extra bidrag svarar 43 procent nej. 27 procent av kommunerna svarar ja medan 31 procent väljer svarsalternativet "vet ej"

Får barnfamiljer med försörjningsstöd extra bidrag inför jul eller motsvarande högtider?

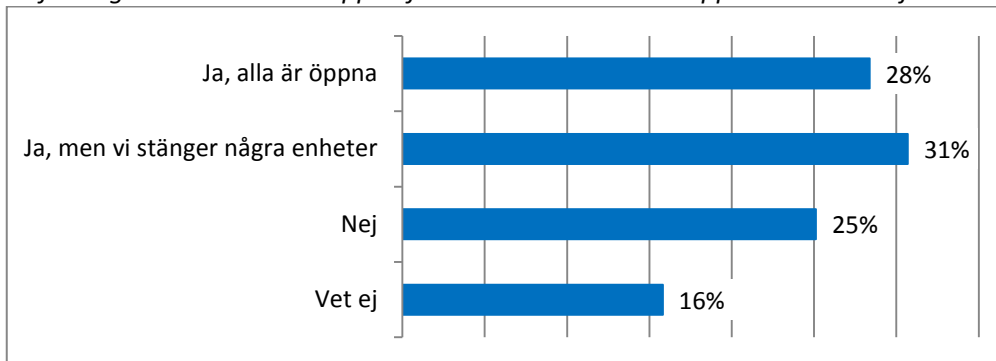
På frågan om kommunen erbjuder barnomsorg/fritidshem även under jullovet svarar 43 procent ja, medan 49 procent stänger vissa enheter. Ingen kommun svarar nej, men 8 procent väljer svarsalternativet "vet ej".

Erbjuder kommunen/stadsdelen barnomsorg/fritidshem även under jullovet?

De kommuner som inser värdet av tillgängliga, kostnadsfria aktiviteter under skolloven gör mycket värdefulla insatser. Att det finns gemenskap och något att göra kan göra skillnad mellan ett svårt och ett drägligt jullov. På frågan om fritidsgårdar och fritidshemsverksamhet håller öppet hela jullovet svarar 28 procent ja. 31 procent svarar ja, men att man stänger vissa enheter. 25 procent svarar nej och 16 procent "vet ej".

Är fritidsgårdar och annan öppen fritidshemsverksamhet öppen under hela jullovet?

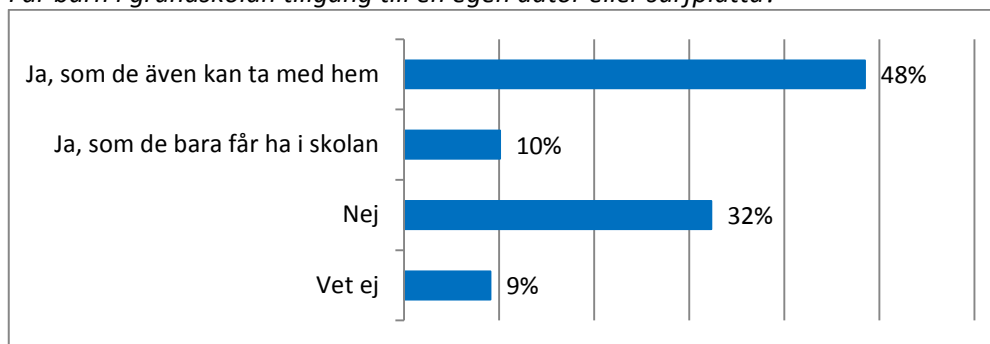
Digitala verktyg och nätverk

Svenska skolor tar inte sällan för givet att barnfamiljer kan sköta dialogen om barnens utbildning digitalt, och att alla elever kan göra läxor med hjälp av internet. Det förekommer att studiematerialet inte delas ut, utan ska hämtas från internet. Det vållar stora problem för människor som inte har resurser och digital kompetens.

Majblomman vill lyfta fram hur barn i ekonomisk utsatthet riskerar att halka efter sina kompisar i skolan och bli utanför på fritiden. I dag betyder gemenskap med kompisar inte bara att "hänga" på rasten eller ses och leka efter skolan. Barn lever idag sina liv också på nätet. Många konsumerar rörlig bild enbart på nätet, och även lågstadiesbarn använder sociala medier i olika mån. Men internets baksida är precis som i "verkliga" livet att inte alla barn kan vara med.

Vi har frågat kommunerna om barn i grundskolan har tillgång till en egen dator eller motsvarande. 48 procent svarar ja, och att datorn kan tas med hem. 10 procent svarar att barnen får en egen dator som de bara får ha i skolan. 32 procent svarar att barnen inte får någon dator medan 9 procent av de svarande uppger att de inte vet vad som gäller skoldatorer.

Får barn i grundskolan tillgång till en egen dator eller surfplatta?

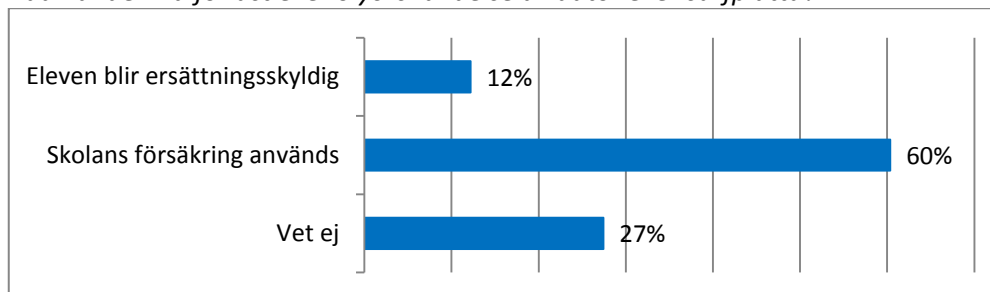
I de kommuner där elever förses med dator/surfplatta är det vanligast att något äldre skolbarn kommer i fråga.

I vilka årskurser får eleven tillgång till egen dator/surfplatta? (De svarande har kunnat markera flera årskurser, då det varierar mellan olika skolor)

Årskurs	Antal kommuner
1	33
2	30
3	32
4	47
5	46
6	62
7	104
8	97
9	99

Det har visat sig att skolelever på vissa håll kan bli betalningsskyldiga, om IT-utrustningen skadas. På frågan vad som händer vid förlust av datorn eller vid olyckshändelse svarar 60 procent att skolans försäkring används. 27 procent vet inte medan 12 procent svarar att eleven blir ersättningsskyldig. I detta läge gäller att familjen har en hemförsäkring som täcker skadan men familjen är bekosta självriskerna.

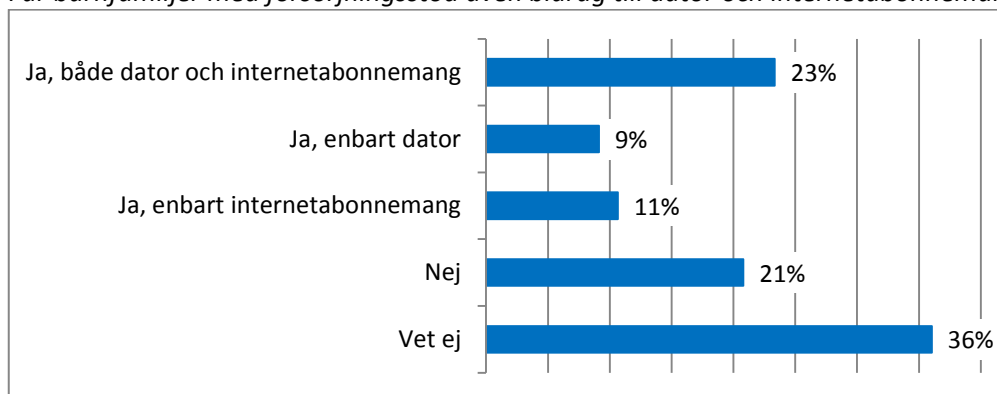
Vad händer vid förlust eller olyckshändelse av dator eller surfplatta?

Socialtjänsten och barns digitalisering

Det är viktigt för barn i ekonomiskt utsatthet att inte hamna i dubbel utsatthet, och gå miste om både traditionell samvaro och gemenskap på nätet. Därför tittar Majblomman på hur socialtjänsten i svenska kommuner jobbar med frågan. 23 procent svarar ja på frågan om barnfamiljer med försörjningsstöd får bidrag till dator och internetabonnemang. 9 procent svarar att man ger bidrag till endast dator och 11 procent hjälper till med enbart internetabonnemang. 21 procent av de svarande kommunerna ger inte bidrag till digitala verktyg och uppkoppling. 36 procent svarar att de inte vet.

Får barnfamiljer med försörjningsstöd även bidrag till dator och internetabonnemang?

Majblommans konkreta råd till kommuner som vill mildra effekten av ekonomisk utsatthet och inkludera alla barn i skolan och på fritiden

Lyft frågan till högsta politiska ledning om hur kommunen ska ta sitt ansvar för inkludering av alla barn. Sätt upp en tidsplan med målsättningar, och utforma en kommunal plan för att inkludera alla barn för likvärdiga livschanser. Flera kommuner som Kalmar, Örebro och Luleå använder gedigna dokument som kan inspirera.

Redan innan en handlingsplan är antagen föreslår Majblomman några enkla åtgärder som skulle kunna göra vardagen lättare för många barn:

- Anta tydliga riktlinjer vad gäller kostnadsfrihet i skolan. Använd gärna vår handbok för kostnader och insamlingar i skolan.
- Organisera återvinning och inköp av utrustning så att alla barn har möjlighet att vara med på idrottslektioner och friluftsdagar. Skolans Majblommepengar kan användas för inköp.
- Utbilda alla som arbetar med barn om vilka effekterna av ekonomisk utsatthet blir för barn. Med kunskap fattar man klokare beslut. Majblomman har arrangerat seminarier i flera kommuner.
- Håll öppet på förskolor och fritidshem på skollov och erbjud attraktiva aktiviteter som barnen önskar så att fler vill vara på fritidshemmen. Erbjud gärna alla barn, även de som inte är inskrivna på fritidshem, att delta under skollov.
- Säkerställ att barn och deras föräldrar nås av information om vilka aktiviteter som erbjuds i kommunen under terminer och lov.
- Erbjud alla barn gratis resor med kollektivtrafiken året runt.
- Kompensera barnfamiljer som har försörjningsstöd med en generell lov-peng för ökade matkostnader, resekostnader och aktiviteter i samband med långledigheter.
- Ta i det pedagogiska samtalet inte för givet att alla skolbarn får uppleva äventyr och familjesemestrar på loven.

Majblommans roll för barn i hela landet

Majblomman känner till barns vardag i Sverige, här och nu. Det gör vi tack vare våra 600 lokal-föreningar, som varje dag tar emot ansökningar om bidrag och håller koll på barns livsvillkor i sitt upptagningsområde. Våra volontärer lägger på detta vis märke till samhälleliga tendenser, i synnerhet brister.

Barnfattigdom är också en konsekvens av att systemen inte fungerar som de ska. Skolor tar ut avgifter, kommuner stänger fritids och regioner betraktar inte glasögon som hjälpmedel.

När Majblomman upptäcker systemfel i välfärden agerar vi, till stöd för enskilda barn och gentemot makthavare. Bidragen är den ena sidan av myntet, opinionsbildningen är den andra. Under 2015 har Majblomman sett resultat av detta enträgna arbete, i form av regeringens beslutade glasögonreform samt införande av en sommarlovspeng. Frågorna vi driver och bevakar är:

Alla barns rätt till en kvalitetssäkrad verksamhet även under alla skollov,

Alla barns rätt till kostnadsfria synhjälpmedel.

Alla barns rätt till en kostnadsfri skola.

Genom Majblomman får enskilda barn ekonomiskt stöd till aktiviteter, ett utökat kontaktnät och i många fall även stärkt självkänsla. För många barn är det en stor lättnad och glädje att familjen har råd med aktiviteter och utrustning, precis som "alla andra".

Majblommans bidrag betyder mycket mer utöver det materiella

Majblommans verksamhet handlar om att barn ska få erfara att det finns vuxna som förstår en besvärlig situation utifrån barnets upplevelse. Våra insatser ska ge möjlighet till gemenskap med kamrater i skolan och på fritiden. Det handlar också om att lätta på oron för familjens ekonomi för en stund, och att slippa känna skam. Med andra ord betyder Majblommans insatser mycket mer än att få en cykel eller pengar till ett sommarläger. Våra volontärer är eller har ofta varit yrkesverksamma med barn i skola, sjuk- och hälsovård, socialtjänst eller fritidsverksamhet. Det innebär att de är extra duktiga på att se barns behov på den egna orten.

Bidragen ger tillsammans med Majblommans opinionsbildande arbete kort- och långsiktigt förbättrad situation för barn som har det tufft. Vårt fokus är alltid på barnen, och så har det varit sedan organisationen grundades för över hundra år sedan. Majblomman möter och stärker barns röster, både i enskilda ärenden och i den offentliga debatten.

Majblommeföreningarnas utbetalda bidrag , (TKR)	2012	2013	2014	2015
Kläder och skor	3 739	4 484	5 194	5 816
Sommarlov	5 040	5 161	5 323	4 930
Fritidsaktiviteter, nöjen och kultur	2 804	3 311	3 927	4 162
Övriga dyra och nödvändiga saker	2 360	2 456	2 854	2 987
Jul och andra högtider	1 964	1 884	2 300	2 219
Glasögon	1 095	833	798	852
Datorer	713	804	748	743
Skolaktiviteter	198	210	257	205
Bidrag till enskilda barn	17 913	19 143	21 401	21 914
Handkassa till skolsköterska/kurator	604	562	643	656
Lokala barnaktiviteter	1 919	1 841	2 033	2 426
Majblommepengar till barn	5 039	5 929	6 032	5 920
Majblommepengar till skolor, kårer	4 464	4 933	5 212	4 965
Totalt, grupper	12 026	13 265	13 920	13 967
Summa lokala bidrag	29 939	32 408	35 321	35 881

Bilagor och referenser

I dokumentet **Listor och diagram** finns listor över alla kommuner och stadsdelar som svarat positivt utifrån barnets perspektiv och utgör kommunrapportens goda exempel.

Sammanställning av Majblommans insamling och bidrag per län visar hur mycket pengar vi delar ut i bidrag till enskilda barn och till vilket ändamål.

2016-04-15 Den besvärliga skollovsmatchen 16 veckor vs 5 veckor, Majblommans sommarlovsrapport 2016 om barns, belägenhet i Sverige när skolan har stängt. Rapporten innehåller kommunernas svar på frågor om skollov samt föräldrars svar på frågor om sommarlovet vad gäller planering och ekonomi.

2016-05-19 "Var hemma hela sommaren pga ekonomiska själ". Rapport om barns åsikter, tankar och drömmar om sommarlovet.